

Тетяна Робертівна КАРОЄВА (СОЛОМОНОВА),
доцент, докторант
Вінницького державного педагогічного
університету ім. М. М. Коцюбинського
кандидат історичних наук (Вінниця)

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД НЕМИРІВСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ: ДО КОЛЕКТИВНОГО ПОРТРЕТУ ЇЇ ВИКЛАДАЧІВ МЕЖІ 1850 – 60-х рр.

На основі вивчення фонду періодичних видань із бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії уточнено панівні ідеологічні настрої її викладацького колективу на межі 1850 – 60-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Немирівська чоловіча гімназія, бібліотечний фонд, періодичні видання, колективна біографія, просопографічний аналіз, ідеологічні погляди

On the basis of the fund periodicals from the library Nemyriv gymnasium author clarifies the dominant ideological attitudes of the teaching staff at the border 1850–60's XX s.

Keywords: Nemirov-town men's gymnasium, library stock, periodicals, collective biography, prosopographical analysis, ideological views.

На основе изучения фонда периодических изданий из библиотеки Немировской мужской гимназии уточнены господствующие идеологические настроения ее преподавательского коллектива на рубеже 1850–60-х гг. ХХ в.

Ключевые слова: Немировская мужская гимназия, библиотечный фонд, периодические издания, коллективная биография, просопографический анализ, идеологические взгляды.

Створення «колективних біографій» дає змогу отримувати опис найтипівіших представників певних спільнот, що представляє особливий інтерес в історичній ретроспективі. Такий вид історико-біографічного дослідження може бути реалізований у контексті історичного бібліотекознавства та історичного читачезнавства. Одним із способів його реалізації є вивчення бібліотечного фонду та читацьких інте-

ресів користувачів бібліотеки, що у деяких хронологічних і соціальних обставинах може характеризувати покоління. Під поколінням ми розуміємо спільноту, що набула єдиного культурно-історичного образу у взаємодії двох хроносів: часу історичного (епоха) та часу особистої біографії. Часовим фактором, що визначає покоління, є вік (час народження), тому за кожної епохи співіснують покоління «дідусів», «батьків», «дітей», яким притаманні ще й особистісні обставини формування. Йдеться про культурне покоління як носія деяких типових рис, що відображають шлях формування поглядів і переконань. Можна припустити, що бібліотечний фонд у певних умовах може задавати такий напрям життєвого шляху. Впливові бібліотеки або окремої книги на подальшу долю автора присвячено чимало спогадів. А от роль книги та читання у формуванні певних спільнот тільки зараз потрапила у коло зору соціальних істориків. (Виключенням із дослідницької практики є революційний рух і коло читання його представників).

Метою даної публікації є репрезентація світогляду викладацького колективу Немирівської чоловічої гімназії межі 50–60-х рр. ХІХ ст. на основі вивчення бібліотечного фонду навчального закладу та читацьких інтересів його користувачів.

Немирівська гімназія неодноразово потрапляла у коло зору істориків — як навчальний заклад [2; 11], літературознавців — як центр літературного життя [3; 5, с. 30–40], архітекторів — як архітектурна пам'ятка [6]. Як правило, дослідники зупинялися на неповторності історії закладу, старанно накопичуючи фактографічну базу, на постатях його попечителів [12], видатних викладачів і випускників [5; 15], але жодний із них не намагався вписати функціонування закладу у загальний культурний контекст епохи та навколишнього середовища.

Основною джерельною базою розвідки став історико-книжковий фонд, що зберігається нині у Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, а колись входив до складу бібліотечного фонду вищезгаданої гімназії. Сучасний «немирівський фонд» представлений книжковою колекцією у понад 3,2 тис. томів і колекцією періодичних видань у 2,2 тис. томів.

Бібліотека Немирівської чоловічої гімназії обрана для дослідження через ті самі згадувані «певні умови» середини

XIX ст. У цей період тут спостерігалися чи не лабораторні умови, що дозволяють нині окреслити читацькі інтереси. У середині XIX ст. на території Подільської губернії не було жодної публічної, громадської або комерційної бібліотеки. Більш-менш фундаментальні фонди мали тільки бібліотеки трьох навчальних закладів: Кам'янець-подільської чоловічої гімназії, Кам'янець-подільської духовної семінарії та Немирівської чоловічої гімназії. Таким чином, викладачі та учні цих навчальних закладів отримували єдину, в умовах провінції, можливість доступу до книг і періодичних видань, особливо, враховуючи високу вартість видань. До повстання 1863–1864 рр. до 4/5 усіх учнів Немирівської гімназії були поляками, які прагнули читати та спілкуватися між собою польською мовою, у той час як навчальний процес відбувався російською. Учням не рекомендувалося читати книги, особливо польською мовою, поза шкільною програмою та не з бібліотеки навчального закладу. У більшості дітей інтерес до читання був значним, адже саме з книг вони могли отримати ті знання, яких не давала гімназія (особливо з природничих і соціальних дисциплін), окреслити (індивідуалізувати) власний світогляд, тим більше, що далеко не кожна родина мала домашні бібліотеки. Отже, бібліотека гімназії була чи не єдиною можливістю доступитися до досить широкого репертуару російськомовної книжкової продукції на території Східного Поділля у середині XIX ст. А її фонд здатний накреслити «колективну біографію» читачів цього періоду. Знаючи, що читала вчительська інтелігенція позаштатного містечка у середині XIX ст., можна уявити загальну громадсько-політичну атмосферу їхнього середовища.

Немирівська чоловіча гімназія була заснована у 1838 р. на основі повітового училища. За статутом навчальних закладів 1804 р. при чоловічих гімназіях на допомогу навчальному процесу мали створюватися бібліотеки. Передбачалося, що вони будуть формуватися з творів «відомих класичних авторів і найкращих учених творів іноземних і російських» [14, с. 642]. Фонди бібліотек гімназій використовувалися у процесі професійної, навчальної та самостійної діяльності викладачів і учнів. Від повітового училища гімназія отримала у спадок книжковий фонд у 418 назв книг у 1354 томах [11, с. 35], який почала більш-

менш регулярно збільшувати, адже з 1832 р. Міністерство народної освіти постановило, що середні навчальні заклади щороку мають виділяти 200 руб. для комплектування бібліотек. Хоча несистематичність фінансування та відсутність налагоджених контактів із книговидавцями та книготорговцями заважали стабільному розвитку бібліотеки, тим не менш, на 1863 р. у складі її фондів нараховувалося 1243 назви книг у 4477 томах. Фонд розподілявся таким чином: богослов'я — 109 назв (213 т.), філософія — 42 назви (60 т.), правознавство — 112 назв (219 т.), всесвітня історія — 126 назв (281 т.), історія Росії — 120 назв (287 т.), статистика — 33 назви (52 т.), географія — 95 назв (161 т.), математика — 114 назв (170 т.), природничі науки — 170 назв (328 т.), техніка — 10 назв (18 т.), мистецтво — 19 назв (22 т.), мовознавство — 181 назва (277 т.), художня література та літературна критика — 493 назви (1003 т.), періодичні видання — 251 річних комплектів (1693 т.), газети — 56 річних комплектів (25 т.) [11, с. 168]. Отже, основу фонду за назвами складала художня література 39,7 %, періодичні видання 20,2 %, історична література — 19,8 %, а за кількістю томів лідерами були періодичні видання — 37,8 % всього фонду та художня література — 22,4 %. Привертає увагу, що література з богослов'я, правознавства, природничих наук, мовознавства була представлена чималою кількістю томів, а інформація з техніки та мистецтва залишалася недоступною для читачів. Тодішнє гімназичне керівництво ж вважало, що недостатніми є відділи богослов'я, всесвітньої та російської історії, географії та мовознавства [8, с. 238]. І це за ситуації, коли ще не було чіткого розділення середніх навчальних закладів на класичні та реальні.

За статутом 1864 р. гімназії мали формувати бібліотеку: «а) з книг, здатних сприяти збагаченню вчителів знаннями; б) з книг, призначених для використання учнями» [13, с. 15]. У 1864 р. у немирівському закладі було організовано бібліотеку з підручників і навчальних посібників для бідних учнів. Книги видавалися безкоштовно або за 10 % вартості [11, с. 205]. Згодом, у 1867 р. Міністерство народної освіти прийняло рішення про створення окремих учнівських бібліотек, де мала зосередитися вся навчальна, дитяча та юнацька література [7]. З цього часу доступ учнів до фундаментальної бібліотеки був обмежений і чітко регламентова-

ний. Книги могли отримувати тільки учні старших класів і за письмовою рекомендацією профільного викладача для виконання навчального завдання. Бібліотекар контролював процес видачі книг учням.

Таким чином, до 1864 р. жорсткої регламентації користування бібліотекою навчального закладу та комплектування фондів практично не було. Ця обставина і зумовила верхню межу даного дослідження. Нижня межа визначена переслідуванням громадського та літературного життя у Російській імперії у 1848–1855 р. Із приходом до влади нового імператора Олександра II, очікуванням реформ, лібералізацією політичної ситуації освічені представники суспільства та учнівська молодь шукали нових відповідей на вічні питання про сенс життя. Однією з основних сфер пошуку служила література. Якщо у попередній період белетристика не могла відображати всього розмаїття життя, то тепер у нових умовах публіцистика давала можливість побачити, чим живе країна, якій справі має служити молода людина.

Російський соціолог та історик читання А. Рейнблат вважає, що у читанні освіченого суспільства Російської імперії 1850–1870-х рр. панували товсті журнали [10, с. 39]. Перевага журналу над книгою почала формуватися із середини 1830-х рр., із появою часопису «Библиотека для чтения», що мав величезний успіх. Немирівська гімназія, наприклад, передплачувала його вже з перших років свого існування. Висока вартість книг, видавнича практика, коли окремими виданнями друкувалися переважно наукові праці, технічні посібники, а також навчальна, дитяча та лубочна література, з одного боку, а з іншого, відсутність стаціонарної книжкової торгівлі у провінції, при сталому загальноімперському поштовому зв'язку, створювали умови для поширення товстих журналів. В умовах неможливості відкритого політичного життя російський товстий журнал, як правило, представляв певну світоглядну групу демократичного, ліберального, слов'янофільського чи консервативного спрямування [10, с. 39–41]. На сторінках часопису редколегія репрезентувала свій образ суспільства, науки та літератури. Друкуючи іноді статті та рецензії природничо-наукового характеру, основну увагу приділяли соціальній тематиці. Читач обирав (на основі попереднього читацького

досвіду) журнал і у подальшому звертався вже тільки до нього, довіривши редакції добирати твори для читання.

Отже, він не ризикував своїми грошима, а видавці журналів, забезпечивши собі порівняно високий тираж і гарантований збут, могли поширювати їх набагато дешевше, ніж книги.

За даними відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва у досліджуваній період викладачам і учням Немирівської гімназії були доступні такі журнали, як: «Атеней» (1858–1859), «Библиотека для чтения» (1837–1850, 1857–1862, 1869), «Вестник Императорского русского географического общества» (1858), «Вестник промышленности» (1858), «Вокруг света» (1862–1863), «Временник императорского Московского общества истории и древностей российских» (1850), «Время» (1862–1863), «Журнал для детей» (1857–1860), «Журнал для воспитания/Воспитание (з 1860)» (1858–1863), «Журнал для чтения» (1850–1853), «Журнал Министерства внутренних дел» (1832–1833, 1855–1861), «Журнал Министерства народного просвещения» (1834–1917), «Журнал общепользных сведений» (1849, 1852), «Записки Императорской Академии наук» (1862–1891), «Записки Императорского археологического общества» (1852–1856), «Записки Императорского географического общества» (1862), «Записки Кавказского отделения Императорского русского географического общества» (1853, 1855), «Искусства» (1860), «Маяк» (1840, 1845), «Москвитянин» (1841–1844, 1854), «Народное чтение» (1859–1861), «Отечественные записки» (1842, 1844–1889), «Подснежник» (1859, 1861), «Православное обозрение» (1861), «Рассвет» (1859–1861), «Русская беседа» (1856–1859), «Русский вестник» (1841–1902), «Русский педагогический вестник» (1857, 1861), «Светоч» (1860–1861), «Сельское благоустройство» (1868), «Современная летопись «Русского вестника» (1861–1862), «Современник» (1840–1862), «Учитель» (1861), «Финский вестник» (1846), «Час досуга» (1861). Усього 35 назв.

Представлений фонд періодичних видань можна умовно поділити на кілька блоків: офіційний (2 назви); фаховий (педагогічний, 3 назви); науковий (6 назв); науково-популярний (4 назви); художньо-публіцистичний (13 назв); дитяче та підліткове читання (7 назв). Тобто, немирівча-

ни, як й вся російська освічена публіка, захоплювалися художньо-публіцистичними журналами, так званими товстими журналами російського типу.

В історії Немирівської гімназії важливим був 1855 р., коли звільнився її директор Є. Я. Зимовський. Новим очільником став М. А. Тулов, людина ліберальних поглядів, який погодився на цю посаду за умови самостійного формування штату викладачів. Завдяки його зусиллям у гімназії уже на початок нового навчального року зібрався колектив однодумців, більшість яких в історії української культури залишить у майбутньому свій слід.

Найвідомішим серед них стали Опанас Васильович Маркович із дружиною Марко Вовчок. Математику викладав його старий знайомец Ілля Петрович Дорошенко, який через кілька років, будучи вже вчителем чернігівської гімназії, буде притягнутий до дізнання у справі московського революційного гуртка П. Г. Заїчневського і П. Е. Аргіропуло, а також у справі І. О. Андрущенка. Через Марко Вовчок він буде пересилати за кордон для герценівського «Колокола» інформацію та отримувати через неї герценівські видання. Для історика Автонома Григоровича Теодоровича, у майбутньому директора Рівненського реального училища, директора народних училищ Подільської губернії, Маркович назавжди залишився символом українськості. До їхнього найближчого дружнього кола відносилися також вчителі П. Г. Барщевський, І. Я. Сорокін, І. П. Чайковський та гімназичний лікар В. Ф. Опперман. Місцеве населення навіть назвало це коло «учительською колонією» [5, с. 34]. Разом вони давали концерти, ставили вистави, на спільних вечорах читали вголос твори Т. Г. Шевченка та інших українських письменників. Мріяли про створення у Києві журналу з російським та українським відділом. Готували власні твори до друку. О. В. Маркович обробляв зібраний фольклорний матеріал, у грудні 1856 р., наприклад, закінчив статтю «Воспоминания про П. В. Киреевского», яку наступного року надрукували у журналі «Русская беседа». У Києві 1860 р. П. Г. Барщевський випустив друком «Краткую русскую грамматику», складену за посібниками та монографіями Ф. І. Буслаєва, О. Х. Востокова, М. І. Греча, П. М. Перевлеського и Смірнова. Посібник користувався попитом і до 1876 р. його тричі перевидавали.

У фонді відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва зберігаються незвичні документи про коло читання цієї кампанії. Це російські журнали 1858–1861 рр. друку, на видавничих обкладинках яких виявлено рукописні списки читачів. Це стосується журналів «Журнал для воспитания / Воспитание», «Отечественные записки», «Русский вестник», «Русский педагогический вестник», «Сельское благоустройство», «Современник». У гімназії серед учителів практикувалася передача нових випусків журналу від одного до іншого з фіксацією послідовності читання на обкладинці журналу. Кожний користувач підписувався, коли брав журнал, фіксував дату і факт його передачі наступному бажаючому. Подібний письмовий контроль тривав понад місяць, пізніших записів не виявлено. З огляду на те, що кожний номер журналу намагалися передавати на третій день, спочатку читачі знайомилися з його загальним змістом, і тільки згодом бажаючі брали журнал для докладного читання. Журнали спочатку потрапляли до директора та інспектора гімназії, які, як правило, знайомилися зі змістом упродовж двох тижнів. Наступним читачем був бібліотекар (П. Г. Барщевський, а з 1858 р. — І. Я. Сорокін), який через кілька днів передавав черговий випуск бажаючим. Згідно з цими списками існувала негласна послідовність ознайомлення з журналом, яка порушувалася тільки з вибуттям викладача або іншими важливими подіями. Упродовж 1858–1859 рр., поки гімназію не покинули О. В. Маркович, А. Г. Теодорович, І. П. Дорошенко, ці списки виглядали таким чином: П. Г. Барщевський (з 1858 — І. Я. Сорокін), О. В. Маркович, І. П. Дорошенко, І. П. Чайковський, Д. А. Подпужніков, А. Г. Теодорович, П. Г. Барщевський, І. О. Зефіров, М. М. Городницький, Л. Б. Гапф, К. А. Волковський, В. П. Антоніковський, К. А. Гінтц. Згодом порядок читання змінився незначною мірою, здебільшого, за рахунок просування «старих» читачів до початку списку. Нові викладачі у цьому порядку опинялися у другій половині.

Цей порядок читання не співпадав із звичним офіційним ранжиром — офіційним списком викладачів кінця 1858 р.: законовчитель православного віросповідання І. О. Зефіров, законовчитель католицького віросповідання М. М. Городницький, математики і фізики

І. П. Чайковський, історії А. Г. Теодорович, математики І. П. Дорошенко, правознавства Д. А. Подпружніков, російської мови П. Г. Барщевський, латини Л. Б. Гапф, російської словесності І. Я. Сорокін, географії О. В. Маркович, німецької мови Ф. К. Камблі, французької мови А. П. Вернер, вчителі молодших класів К. А. Волковський, В. П. Антоніковський, французької мови у молодших класах К. І. Гібшман, вчитель малювання та креслення К. А. Гінтц [9].

У ознайомленні з журналами не всі викладачі гімназії брали участь. Тільки журнал «Журнал для виховання» містив чіткий список із порядком ознайомлення з часописом, що відразу складався бібліотекарем і стосувався усіх 19 вчителів. Решта журналів читалися за особистими інтересами. З журналом «Современник» хотіла ознайомитися найбільша аудиторія (як правило, 12–14 осіб). Учителі-іноземці не виявляли такої живої зацікавленості у змісті журналів. Учитель французької мови А. П. Вернер читав тільки «Журнал для виховання», а прізвище вчителя німецької мови Ф. К. Камблі взагалі не фігурує у жодному списку.

Інші журнали, що передплачувалися гімназією у цей період, не користувалися таким попитом, адже жодний із них не містив подібних списків. Після 1862 р. викладачі гімназії більше не полювали на журнали, у всякому випадку, вони не ставали у чергу за ними. Тільки у 1870–1871 рр. було поновлено практику складання списків для читання журналу «Вестник Европы».

Перший період царювання Олександра II дав можливість бажаючим висловити своє ставлення щодо найболючіших тем громадсько-політичного та соціально-економічного життя Російської імперії. Російські дореволюційні дослідники цензури [1; 9] вважали, що встановилася майже вседозволеність друку. Без цензурного дозволу на сторінках журналів відомі громадські діячі виступали з критикою існуючого ладу та обґрунтуванням необхідності проведення радикальних соціально-економічних реформ, модернізації існуючого політичного устрою країни. І з всього розмаїття ідеологічних поглядів на майбутнє країни викладачі Немирівської чоловічої гімназії, з огляду на коло їхніх «пресових» читацьких інтересів, надали перевагу літературним і громадсько-політичним журналам ліберального та навіть

демократичного спрямування (згодом, уже у 1860-х рр. відбулася поляризація журналів і «Русский вестник» набув консервативного, «Отечественные записки» — народницького, «Современник» — революційно-демократичного характеру). Фаховий «Журнал для воспитания», який з 1860 р. називався «Воспитанием», також пропагував педагогічні ідеї ліберального спрямування, виступав за поширення обов'язкової грамотності серед народу, жіночу освіту, багато уваги приділяв підвищенню кваліфікації вчителів. Хоча журнал «Сельское благоустройство» (1858–1859) — додаток до «Русской беседы», — мав слов'янофільське спрямування, але це був чи не єдиний часопис, присвячений виключно питанням підготовки селянської реформи. Активізація обговорення «селянського питання» у губернському освіченому середовищі відповідно до рескрипту Олександра II 1857 р. про створення спеціальних губернських комітетів і зумовлювала інтерес викладачів до цієї проблематики.

Слід наголосити, що попри зміну керівництва гімназії восени 1858 р., коли М. А. Тулова, який славився своїм лібералізмом, перевели інспектором київських гімназій, а новий директор Т. М. Пристюк заходився запроваджувати новий порядок і дисципліну у навчальному закладі, коло викладачів-однодумців продовжувало існувати. З часом його поступово покинули: О. В. Маркович — у грудні 1858 р., І. П. Дорошенко — у 1860 р., П. Г. Барщевський — у 1861 р., і активне читання викладачів припинилося. Змінилася політична атмосфера в країні: ейфорія очікувань пройшла, результат селянської реформи не задовольнив передову інтелігенцію, влада поступово посилювала цензуру друку. Показово, що уже на початку 1870-х рр. Немирівська гімназія передплачувала тільки «Журнал Министерства народного просвещения», «Циркуляр по управлению Киевским округом», «Санкт-Петербургские ведомости», «Вестник Европы» та «Отечественные записки». Частина вчителів передплачували також журнал «Дело», який мав репутацію другого після «Отечественных записок» радикального журналу за ступенем і глибиною впливу на читачів. Отже, попри значне скорочення передплати періодичних видань у 1870-х рр. наявний перелік видань свідчить про збереження ліберального та навіть демократичного настрою викладацького колективу провінційної Немирівської гімназії.

Таким чином, вивчення відділу періодики бібліотечно-го фонду гімназії дало нам змогу уточнити загальну світоглядну атмосферу, що панувала серед викладацького складу Немирівської гімназії на межі 1850 – 60-х рр. Чи поділяли викладачі ідеї, що популяризувалися досліджуваними журналами, чи хотіли тільки заявити про свій лібералізм і прогресивність, питання залишається відкритим, але у всякому разі вони демонстративно знайомилися саме з цими виданнями. Попри поширені у мемуарній літературі думки про консерватизм і безнадійну ідеологічну зашкарублість провінційних гімназичних викладачів, результати даного дослідження сіють сумніви у відповідності спогадів колишніх учнів реальним подіям. Цілком зрозуміла ситуація з огляду на інтенсивний пошук свого місця та своєї істини з боку молодих людей-гімназистів і вимушену дидактичність педагогів.

1. *Арсеньев К.* Законодательство о печати [Текст] / К. Арсеньев. – СПб., 1903. – 264 с.
2. *Барнасюк О. С.* Історія немирівської гімназії (кінець XVIII – початок ХХ ст.) [Текст] / О. С. Барнасюк, І. М. Романюк // Вінниччина: минуле та сьогодення : краєзн. дослідж. : матеріали 20-ї Вінниц. наук. іст.-краєзн. конф., 27-28 жовт. 2005 р. – Вінниця : ДП ДКФ, 2005. – С. 79–84.
3. *Деніс М.* Марковичі: немирівський слід [Текст] / М. Деніс. – Вінниця : Вид. Корзун Д. Ю., 2012. – 334 с.
4. *Лемке М. К.* Очерки по истории русской цензуры и журналистики XIX ст. [Текст] / М. К. Лемке. – СПб., 1904. – XIII, 427 с.
5. *Лобач-Жученко Б. Б.* Літопис життя і творчості Марка Вовчка [Текст] / Б. Б. Лобач-Жученко. – 2-е вид., доповн. – К. : Дніпро, 1983. – 464 с.
6. *Малаков Д. В.* Минуле Немирова [Текст] / Д.В. Малаков. – К. : Оранта, 1998. – 111 с.
7. *Об устройстве* особых ученических библиотек при гимназиях и прочих учебных заведениях [Текст] // Журн. М-ва народ. просвещения. – 1867. – Ч. 134. – № 5. – С. 24–26.
8. *Памятная* книжка Министерства народного просвещения на 1865 г. [Текст] / ред. «Журн. М-ва народ. просвещения». – СПб., 1865. – 584 с.
9. *Памятная* книжка Подольской губернии на 1859 г. [Текст] / ред. газ. «Подол. губ. ведомости». – Каменец-Подольск, 1859. – 176 с.
10. *Рейтблат А. И.* От Бовы к Бальмонту и другие работы по исторической социологии русской литературы [Текст] / А. И. Рейтблат. – М. : Новое лит. обозрение, 2009. – 448 с.

11. *Стрибульский С.* Историческая записка о Немировской гимназии. 1838–1888 [Текст] / С. Стрибульский. – Немиров, 1888. – 274, 57, ХСVIII с.
12. *Устав гимназий и прогимназий 1864 г.* [Текст]. – СПб., 1864. – 64 с.
13. *Устав учебных заведений, подведомственных университетам, 5 ноября 1804 г.* [Текст] // Полн. собр. законов Российской империи. – Собр. I. – Т. 28. – СПб., 1830. – С. 626–648.
14. *Чубіна Т.* Немирівська гімназія: меценатський проект Потоцьких [Текст] / Т. Чубіна // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 1. – С. 4–10.
15. *Шенк Г. О.* Немирів крізь віки : іст.-краєзн. нариси [Текст] / Г. О. Шенк. – Вінниця : Континент-ПРИМ, 2001. – 160 с.

Кароева (Соломонова) Т. Р. Бібліотечний фонд Немирівської чоловічої гімназії: до колективного портрету її викладачів межі 1850–60-х рр.

Використання бібліотечного фонду як джерельної бази у контексті просопографічного дослідження може дати додатковий матеріал для подальших наукових міркувань. У результаті вивчення використання бібліотечного фонду є можливість визначення кола читацьких інтересів певної спільноти, локалізованої за професійною, ідеологічною чи соціальною ознаками, що дозволяє окреслити її колективний портрет. У статті на прикладі фонду періодичних видань бібліотеки Немирівської чоловічої гімназії межі 1850–60-х рр. уточнюються панівні ідеологічні настрої її викладацького колективу. Отримані результати заперечують поширену в мемуарній літературі думку про консерватизм та безнадійну ідеологічну зашкарублість провінційних гімназичних вчителів, позаяк в центрі їхніх читацьких інтересів знаходилися художньо-публіцистичні журнали ліберального та навіть демократичного спрямування. Чи поділяли викладачі ідеї, що популяризувалися досліджуваними журналами, чи лише хотіли заявити про свій лібералізм та прогресивність, питання залишається відкритим, проте, вони, у всякому разі, прагнули ознайомитися саме з цими виданнями, інші періодичні друки не викликали подібного ажіотажу.

Ключові слова: Немирівська чоловіча гімназія, бібліотечний фонд, періодичні видання, колективний портрет, просопографічний аналіз, ідеологічні погляди.

Karoyeva (Solomonova) T. R. Library Stock Data of Nemirov Town Men's Gymnasium as Addition to Collective Portrait of its Teachers at the turn of 1850–60-th.

Usage of library stock data as source information base in the context of prosopographical research may yield additional material for further scientific considerations. Analysis of library stock usage gives an opportunity of revealing of domain of interests peculiar to certain readers community, localized by professional, ideological or social attributes thus making

possible to outline its collective portrait. Predominant ideological sentiments of teaching staff of Nemirov town men's gymnasium at the turn of 1850–60-th are specified in the article on the basis of analysis of periodicals library stock data. The findings challenge the opinion widely-distributed in literary memoirs that depicts conservatism and hopeless ideological backwardness of provincial gymnasium teachers as their reading interests were focused at art and sociopolitical magazines of liberalistic and even democratic orientation. It remains in abeyance whether the teachers shared ideas that were being popularized by the magazines under consideration or they just wanted to declare their liberalism and progressiveness but anyhow it were those publications they desired to become familiar with while other periodicals did not cause such agiotage.

Keywords: Nemirov town men's gymnasium, library stock data, periodicals, collective portrait, prosopographical analysis, ideological views.

Кароева (Соломонова) Т. Р. Библиотечный фонд Немировской мужской гимназии: к коллективному портрету её преподавателей на рубеже 1850–60-х гг.

Использование библиотечного фонда как источниковой базы в контексте просопографического исследования может дать дополнительный материал для дальнейших научных размышлений. В результате изучения использования библиотечного фонда есть возможность определить круг читательских интересов определенной аудитории, локализованной по профессиональному, идеологическому или социальному принципу, что позволяет уточнить её коллективный портрет. В статье на примере фонда периодических изданий библиотеки Немировской мужской гимназии рубежа 1850–60-х гг. уточняются господствующие идеологические настроения её преподавательского коллектива. Полученные результаты опровергают распространенное в мемуарной литературе мнение о консерватизме и безнадежной идеологической косности провинциальных гимназических учителей, поскольку в центре их читательских интересов находились художественно-публицистические журналы либерального и даже демократического направления. Разделяли преподаватели идеи, которые популяризировались исследуемыми журналами, или хотели только заявить о своем либерализме и прогрессивности, вопрос остается открытым. Впрочем они хотели ознакомиться именно с этими изданиями, остальная периодика не вызывала у них подобного ажиотажного спроса.

Ключевые слова: Немировская мужская гимназия, библиотечный фонд, периодические издания, коллективный портрет, просопографический анализ, идеологические взгляды.